

PREDGOVOR

Pred vami je drugi zvezek Šaleških razgledov, ki jih je v letu 1988 začel izdajati Kulturni center »Ivan Napotnik«. Namen zbirke je zapolniti praznino pri družboslovni literaturi, ki obravnava Šaleško dolino. Zajemala naj bi predvsem dela iz področja zgodovinopisja, domoznanstva, umetnostne zgodovine, ekologije itd., v okviru zbirke pa predvidevamo tudi izdaje starejših del iz ali o Šaleški dolini, tako tista ki so pred časom izšla, pa že zdavnaj pošla, kot tista, ki so iz različnih razlogov ostala v rokopisu.

Predvsem pa smo snovalci zbirke opazili praznino pri delih, ki bi obravnavala dogajanja iz preteklosti doline. To pomanjkanje se kaže tudi skozi povprečno zelo slabo poznavanje zgodovine naše doline. Poznavanje korenin kraja pa je tisti condition sine qua non za samospoznavanje krajanov, za njihovo konstituiranje kot prebivalcev nekega kraja oz. področja, kar šele omogoča, da kraj zaživi, zadihva v kompleksnem ritmu, ki omogoča človeka vredno življenje. V mladem kraju, kot je Titovo Velenje, je potreba po takem konstituiranju njegovih prebivalcev še toliko večja, saj je velik del prebivalcev doseljencev prve generacije, ki si v novem okolju šele ustvarjajo svoje korenine. To pa jim lahko omogoči šele trdna podlaga na katero se lahko naslonijo in katere sestavni del je ravno preteklost kraja.

Namen pričujočega zvezka je zato ponatisniti krajše razprave, ki obravnavajo različne teme iz preteklosti doline in ki so bile objavljene v krajevnem tedniku Naš čas, kot samostojne brošure ali kot prispevki za simpozije. V veliki meri torej za prispevke, ki so bili napisani kot poljudni članki, namenjeni za objavo v časopisu in ne predstavljajo znanstveno izdelanih in obdelanih razprav. Zatorej pričujoče razprave ne pomenijo že tudi zaključka obdelovanja obravnavanih tem, temveč kvečjemu začetek. Ker pa za Šaleško dolino nimamo napisanih in objavljenih tehtnih monografij, ki bi obravnavale preteklost doline, izjema je seveda delo dr. Milana Ževarta: »Narodnoosvobodilni boj v Šaleški dolini«, se je urednikom zdela objava pričujočih razprav utemeljena in potrebna, kot neke vrste napotek za nadaljno

delo vsem, ki bi se želeli ukvarjati s proučevanjem preteklosti.

Še toliko potrebnejša se je zdela urednikom ta izdaja v luči dejstva, da je do zdaj najstarejši poskus napisati zgodovino Šaleške doline, delo Ignaca Orožna: »Das Bisthum und die Diözesse Lavant; V. Theil, Das Dekanat Schallthal« iz leta 1884 tudi edini poskus zgodovine Šaleške doline (za zgodovino Šaleške doline sta enako pomembna tudi 2. del »Das Benediktiner Stift Oberburg« in 4. del, »Das Dekanat Frasslau«). Poleg Orožna je raziskoval preteklost Šaleške doline tudi Šoštanjčan Ivan Hribernik, ki se v svojem delu: »Mesto Šoštanj, zgodovinski opis«, ki je izšlo v samozaložbi v Celju leta 1932, omejuje le na preteklost mesta Šoštanj in njegove neposredne okolice ter ne obravnava cele doline.

Toda obe omenjeni deli sta potrebni dopolnil, oziroma ne zadovoljujeta sodobnih zgodovinsko-pisnih kriterijev. Ignac Orožen se je v svojem delu omejil predvsem na cerkveno zgodovino, Franc Hribernik pa je omejil svojo zgodovino le na zahodni del doline.

Bolje kot ostala področja, je za Šaleško dolino obdelano vprašanje razvoja njenih gradov, ki jih je obdelal dr. Ivan Stopar in katerega delo načrtujemo tudi izdati v okviru Šaleških razgledov. Obdelan je tudi slovenski kmečki upor leta 1635, ki je zajel tudi naše kraje in sicer v knjigi dr. Jožeta Koropca: »Mi smo tu«. Oba avtorja pa sta se pri svojem delu omejila le na določeno področje oz. dogajanje in se zato še vedno postavlja vprašanje kompleksne monografije o preteklosti Šaleške doline kot desiderata. Do danes je tako obdelan le čas NOB v Šaleški dolini, ki ga je obdelal dr. Milan Ževart v že omenjeni knjigi.

Sicer ne bi bila velika težava pobrati iz historične literature tisto, kar osvetljuje preteklost Šaleške doline. Vendar tako ne bi dobili znanstveno napisane in obdelane zgodovine, temveč le kroniko, ki bi bila morda koristna v šoli za pouk pri spoznavanju domačega kraja v tretjem razredu os-

novene šole, ne bi pa to bila zgodovina, ki bi osvetlila vse pomembne ključne trenutke, ki so odločilno vplivali na zgodovino doline. Že leta 1957 je Šilih Karel na podlagi razgovorov z dr. Ževartom v takratnem Velenjskem rudarju objavil neke vrste delovni program za zgodovinarje v Šaleški dolini. Kot nujne naloge je dr. Ževart izpostavil preučevitev časa rimske dobe, naselitev in kolonizacijo naše doline, čas turških vpadov, reformacijo in protireformacijo, razvoj kapitalizma, narodno prebujanje in politično zgodovino v stari Jugoslaviji, ter čas NOB v Šaleški dolini. Ko danes beremo ta delovni program lahko z že omenjenimi izjemami ugotovimo, da je do danes ostal bolj ali manj le program. Nekaj več je bilo do danes narejenega le še na proučevanju dobe narodne prebuje in to ob simpoziju posvečenem dr. Josipu Vošnjaku, ki je bil v Šoštanju leta 1984 in iz katerega je v pričujočem zvezku tudi ponatisnjena razprava Jožeta Hudalesa, ki govori o Šaleški dolini v času narodne prebuje. Vsa ostala našeta odprta vprašanja iz leta 1957 pa ostajajo še naprej naloga zgodovinarjev, ki preučujemo Šaleško dolino.

Poslanstvo pričujočega zvezka pa je vzpodbuditi zanimanje za to nalogo. To poslanstvo je bilo tudi vodilo urednikom zbirke pri izboru prispevkov, ki so vključeni v zbirko. Izbrani so tako, da predstavljajo različne avtorje, ki se ukvarjajo (tudi) z raziskovanjem preteklosti Šaleške doline, kot na drugi strani različna časovna obdobja iz zgodovine Šaleške doline: čas Rimljanov v naših krajih, fevdalizem in njegova odprta vprašanja, dobo narodne prebuje in končno dobo socialne prebuje, ki je kulminirala v delavskem gibanju in narodno osvobodilnem boju.